

JURAJ RAKOVICKÝ († 1657) – RIADITEĽ UHORSKEJ KOMORY (archontologicko-biografický profil)

Frederik Federmayer

FEDERMAYER, Frederik: Juraj Rakovický, der Präsident der Ungarischen Kammer. Historické štúdie, 47, 2013, pp. 89 – 98.

Die Studie stellt die Biographie eines Beamten aus der Sicht der Archontologie vor. Georg Rakovický stammt aus einer Tyrnauer Patrizierfamilie und gehörte zu den führenden Persönlichkeiten der Ungarischen Kammer im 17. Jahrhundert.

Geschichte. Ungarn. Pressburg/Bratislava. Ungarische Kammer. Beamten. Archontologie.

Archontologický výskum si v modernej historiografii nachádza čoraz širšie uplatnenie.¹ Pomáha totiž riešiť aktuálny problém zaľudnenia dejín a poznania elit spoločnosti. Zároveň prináša nové poznatky do dejín správy a je veľmi nápomocný pre biografické spracovanie osobností. Nepochybniteľne prínosný je aj pre dnes taký populárny rodopis a genealógiu.

Ak analyzujeme slovenskú historiografiu, zistíme, že archontológia sa zväčša využíva len doplnkovo, pri prácach z oblasti dejín správy, diplomatiky či genealógie. Odráža sa to najmä na spôsobe prezentácie výsledkov archontologického bádania, ktorý zvyčajne tvoria len jednoduché, chronologicky zoradené zoznamy mien v prílohách.²

¹ Výskum k tejto štúdii bol podporený grantom VEGA 2/7174/7 Archontológia slovenských/uhorských dejín.

² Porovnaj napr. práce: FEDERMAYER, Frederik. Leopold Peck (1560 – 1625), uhorský kráľovský pokladník a jeho rodina. In CZOCH, Gábor (ed.). *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Bratislava : Kalligram, 2006, s. 150 – 194 (prehľady na s. 185 – 188); FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporoka. Genealogický rozbor a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava : Monada, 2003 (prehľady na s. 39 – 40); BODNÁROVÁ, Katarína. Notári a pisári v službách mesta Bratislavy na začiatku novoveku. In *Slovenská archivistika*, 42, 2007, 1, s. 15 – 38 (prehľady na s. 30 – 37); POSPECHOVÁ, Petra – SPIRITZA, Juraj. O notároch a podnotároch Modry, Pezinka a Svätého Jura v 17. storočí. In *Slovenská archivistika*, 39, 2004, 1, s. 59 – 78 (prehľady na s. 75 – 77); KERESTEŠ, Peter. Najstarší kongregačný protokol Nitrianskej stolice a jej správa v rokoch 1572 – 1607. In *Slovenská archivistika*, 40, 2005, 1, s. 31 – 50 (prehľady na s. 47 – 48); NOVÁKOVÁ, Veronika. Nitrianska stolica do roku 1526 (vývoj správy a spisomňovania). In *Slovenská archivistika*, 19, 1984, 2, s. 35 – 58 (prehľad na konci štúdie); NOVÁKOVÁ, Veronika. Vývoj správy a spisomňovania v Abovskej stolici do roku 1526. In *Slovenská archivistika*, 27, 1992, 2, s. 56 – 79 (prehľad na konci štúdie); GRAUS, Igor. Mestský notár v Banskej Bystrici. In RAGÁČOVÁ, Júlia (ed.). *Diplomatická produkcia v stredovekom meste*. Bratislava : MVS SR, 2005, s. 102 – 119; DUCHOŇ, Michal. Mestské

Keďže dosiaľ nepoznáme mená úradníkov mnohých dôležitých kráľovských úradov sídliacich na území dnešného Slovenska, funkcionárov stoličných šľachtických samospráv či predstaviteľov samospráv kráľovských a banských miest, je dôležité v publikovaní týchto výskumov pokračovať.³ Do budúcnosti je však aktuálne uvažovať o sústredení týchto zoznamov do uceleného celku formou tematických monografií, prípadne publikovania na internete.

Súčasne však treba konštatovať, že archontologický výskum orientovaný len na zostavenie jednoduchých chronologických menných zoznamov úradníkov nemôže uspokojiť súčasné trendy v historickom bádani. Vedecké výstupy modernej archontológie musia byť využiteľné v širšom meradle, na historické syntézy, historickú štatistiku, heraldiku, faleristiku, prozopografiu, biografický výskum, ale aj na dejiny správy, dejiny úradov, dejiny spoločnosti a historickú sociológiu. Archontológ by sa mal zaujímať nielen o to, ako sa úradníci volali, ale aj čím boli, z akého prostredia vyšli a ako vyzerala ich profesijná kariéra.⁴ Podľa nášho názoru takéto informácie nemôžu poskytnúť jednoduché menné zoznamy, ale iba štruktúrované medailóny – tzv. *archontologicko-biografické profily*. Ich úlohou je predstaviť a detailne charakterizovať každú stránku osobnosti jednotlivého úradníka v ucelenejšej, zároveň však prehľadnej podobe. Profily rozdelené do jednotlivých rubriek by mali obsahovať osobné údaje (dátum narodenia, úmrtia), ako aj informácie o rodovom, spoločenskom a etnickom pôvode úradníka, jeho rodinnom zázemí, konfesii, vzdelaní, profesijnej kariére a o vzťahu k inštitúcii (úradu, funkcii), v ktorej pôsobil. Vítané sú aj informácie o bydlisku a majetkových pomeroch skúmanej osoby, jej literárnej, umeleckej či inej činnosti, sfragistických, heraldických, sepulkrálnych a iných pamiatkach viazucich sa na úradníka. Ak sa takéto štruktúrované profily vypracujú k väčšiemu okruhu úradníkov pracujúcich v jednom úrade, prípadne k úradníkom zastávajúcich jednu a tú istú funkciu v dlhšom časovom slede, je využiteľnosť takto publikovaných výsledkov archontologického bádania rádovo vyššia (aj s ohľadom štatistického spracovania), ako len pri bežných menných zoznamoch.

Z aspektu slovenskej archontológie je veľmi zaujímavé najmä pomoháčske obdobie našich národných dejín. Po roku 1526 sa územie dnešného Slovenska stalo centrálnou časťou Uhorska. Dôležité je nielen to, že na tomto území ležalo hlavné a korunovačné mesto kráľovstva a metropola katolíckej cirkvi, ale že zhodou okolností tu sídlili aj tri základné úradnícke centrá panovníckej moci – Prešporok (centrálne úrady,

elity v Pezinku v ranom novoveku. In POSPECHOVÁ, Petra (ed.). *Bozen ... Pezinok 1208 – 2008*. Pezinok : Mesto Pezinok, 2008, s. 99 – 106.

³ Dôležitá je aj spolupráca s maďarskými kolegami, ktorí sa archontologickému výskumu systematickejšie venujú už dlhšie. Mnohí z nich pracujú na uhorských témach, ktoré sa viažu aj na územie dnešného Slovenska. Príkladom je publikácia o archontológii košickej mestskej samosprávy v pomoháčskom období: NÉMETH, István. *Kassa város archontológiája. Birák, belső és külső tanács 1500-1700*. Budapest : Szentpétery Imre Történettudományi Alapítvány, 2006.

⁴ FALLENBÜCHL, Zoltán. Archontológia. In KÁLLAY, István (ed.). *A történelem segéd tudományai*. Budapest : Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 1986, s. 126 – 127; FEDERMAYER, Frederik. Archontológia a jej význam pre genealogický výskum. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 19, 2009, 1 – 2, s. 3 – 12.

Uhorská komora, Uhorská miestodržiteľská rada), stredoslovenské banské mesta (banské komory) a Košice (Spišská komora). Úradníci, pôsobiaci v týchto úradoch v 16. – 18. storočí, boli teda bytostne zviazaní s územím dnešného Slovenska. Veľká väčšina z nich sa tu narodila a pochádzala z miestnych šľachtických a meštianskych rodov. Aj ostatní úradníci cudzinci tu počas výkonu svojej funkcie trvalo bývali a niektorí aj zapustili rodinné korene.

Spomedzi kráľovských úradov pomoháčskeho obdobia sídliačich na území Uhorska mala najdôležitejšie postavenie Uhorská komora. Tento najvyšší finančno-ekonomický úrad kráľovstva bol už od začiatku založený podľa vzoru byrokratických ríšskych úradov. Počet jeho úradníctva kontinuálne rástol, koncom 17. storočia dosiahol až štyri desiatky, od komorského prefekta a radcov počnúc až po komorského vrátnika a kuriča.⁵ Personálne obsadenie úradu, najmä po roku 1600, poznáme z výskumov maďarského archontológa Zoltána Fallenbüchla.⁶ Hoci jeho publikované zoznamy nie sú ešte úplne kompletne, poskytujú aspoň základný prehľad o osobách, ktoré v komore pracovali.

Význam Uhorskej komory v politickom, ekonomickom, vojenskom, spoločenskom a náboženskom živote pomoháčskeho Uhorska je taký nesporný, že výskum jej úradníctva by nemal zostať mimo pozornosti súčasnej slovenskej archontológie. Dôležité je najmä detailné poznanie biografii vedúcich a radiacich osobností komory (prednosta, riaditeľ, radcovia), ako aj jej odborných zamestnancov (tajomníci, pokladníci, účtovníci, registrátori-archivári).⁷ Na čele Uhorskej komory stál komorský prednosta (prefectus, praeses camerae), v čase, keď bol prednosta neprítomný alebo keď nebol vymenovaný, úrad spravoval najstarší z radcov (consiliarius senior). Niekedy ho panovník vymenoval do funkcie komorského riaditeľa (director) alebo komorského správcu (administrator). Vzhľadom na význam, ktorý Uhorská komora postupne nadobudla, sa osoby na jej čele vždy zaraďovali k najvyšším hodnostárom krajiny. Posty spravidla obsadzovali vysokí katolícki preláti (do 1608), prípadne osobnosti z popredných magnátskych a šľachtických rodín krajiny.⁸ Napriek tomu nemôžeme tvrdiť, že by sme

⁵ Bližšie pozri NAGY, István – KISS, Erzsébet. *A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek*. Budapest : Magyar Országos Levéltár, 1995, s. 5 – 23, alebo aj staršiu prácu ACSÁDY, Ignác. *A pozsonyi és szepesi kamarák 1565-1604*. Budapest 1894.

⁶ FALLENBÜCHL, Zoltán. *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Budapest : Osiris, 2002; FALLENBÜCHL, Zoltán. *A Magyar kamara tisztségviselői a XVII. században*. In *Levéltári közlemények*, 39, 1968, 2, s. 233 – 268; FALLENBÜCHL, Zoltán. *A Magyar Kamara tisztségviselői a XVIII. században*. In *Levéltári közlemények*, 41, 1970, 2, s. 259 – 336.

⁷ Komplexná práca o biografiách najvýznamnejších komorských úradníkov zatiaľ nevyšla. K dispozícii sú najmä štúdie o jednotlivých úradníkoch: FUNDÁRKOVÁ, Anna. *Palatín Pavol Pálfi a uhorský politický život v rokoch 1649 – 1653*. In *Historický časopis*, 51, 2003, 2, s. 241 – 261; FUNDÁRKOVÁ, Anna. *Tajný radca Pavol Pálfi*. In FUNDÁRKOVÁ, Anna – PÁLFFY, Géza (ed.). *Pálfiovci v novoveku*. Bratislava; Budapest : Pro Historia, 2003, s. 47 – 62. FEDERMAYER, *Leopold Peck*; GUSZAROVA, Tatjana Pavlovna. *A „telhetetlen“ Ebeczky egy 17. századi kamarai hivatalnok karrierjének története*. In *Levéltári közlemények*, 78, 2007, 1, s. 73 – 98; GECSÉNYI, Lajos. *Egy kamarai tisztségviselő a XVI. században*. Nagyváthy Ferenc. In *Turul*, 72, 1999, s. 77 – 83; CSÍZI, István. *Egy nagyívű hivatali karrier kezdetei a XVII. századi királyi Magyarországon*. Aszalay István naplója (1624-1631). In *Fons*, 12, 2005, 2, s. 163 – 255.

⁸ FALLENBÜCHL, Zoltán. *Magyar ország főméltóságai*. Budapest : Osiris, 1988, s. 109 – 112.

u všetkých detailne poznali ich biografie a profesijné kariéry. Mnohí z nich sú pomerne neznámi, nie je o nich napísaná ani jedna vedecká práca, dokonca sa nespomínajú ani v lexikónoch a biografických slovníkoch.

V zozname osôb, ktoré v pomoháčskom období stáli na čele Uhorskej komory, nás predovšetkým zaujal jej riaditeľ Juraj Rakovický (Georgius Rakoviczky). Ide prakticky o úplne neznámu osobnosť, ktorá svojím pôvodom vôbec nepatrila k vtedajšej spoločenskej elite. Dokonca sa jeho rod významnejšie nespomína ani v žiadnej odbornej genealogickej literatúre, čo je pri takom vysokom kráľovskom úradníkovi prinajmenšom prekvapujúce. Pôvodne sme pripúšťali možnosť, že by mohlo ísť aj o cudzinca, avšak po genealogicko-biografickom výskume jeho osoby a rodu sme nakoniec jednoznačne dokázali domáci pôvod tohto komorského úradníka. Juraj Rakovický bol rodákom z Trnavy a pochádzal z tamojšieho nobilitovaného meštianskeho rodu. Jeho biografica sa ukazuje ako veľmi zaujímavý príklad spoločensko-sociálnych premien v pomoháčskom Uhorsku. Keďže Habsburgovci zriadili Uhorskú komoru v prvom rade ako odborný kráľovský byrokratický úrad, pri obsadzovaní tamojších postov sa hľadalo najmä na odbornú a vzdelanostnú kompetenciu uchádzačov, až potom na ich stavovský pôvod. To v pomoháčskom období umožnilo pomerne veľkému množstvu mešťanov presadiť sa v kráľovských službách, či už priamo v Uhorskej komore, alebo v jej podriadených úradoch. Išlo najmä o vzdelaných mladíkov z meštianskych, predovšetkým katolíckych rodov z Prešporka a Trnavy, z ktorých mnohí dosiahli pozoruhodnú kariéru. Jedným z nich bol aj spomínaný Juraj Rakovický. Osobitne preto, že nebol len úspešným zamestnancom komory, ale ako jediný z osôb tohto pôvodu sa dostal na jej čelo. Po smrti prednostu baróna Gašpara Lippaya († 25. 11. 1652) bol Juraj Rakovický fakticky na čele Uhorskej komory ako radca senior (od 26. 11. 1652 do 14. 1. 1653) a následne ako riaditeľ (od 15. 1. 1653 do 19. 1. 1655 a od 23. 4. 1655 do 19. 6. 1655).⁹

Treba konštatovať, že tento trnavský rodák bol typickým kariérom kráľovským (habsburským) úradníkom 17. storočia. V Uhorskej komore pôsobil od roku 1622 do roku 1657, teda dlhých 35 rokov. Vyšiel však z mestského prostredia a svoju kariéru začal ako trnavský mestský podnotár. Za jeho kontinuálnym kariérom stálo istotne Jurajovo dobré vzdelanie, kontakty na jezuitov, trnavský katolícky klérus a nepochybné aj prepojenia a príbuzenské väzby na popredných uhorských svetských katolíckych magnátov.¹⁰ Pri vstupe do kráľovských služieb mu pomohla aj priaznivá

⁹ Na poste riaditeľa komory zotrval aj medzi 15. 1. 1653 – 22. 4. 1653, keď bol prednostom komory barón Michal Majthényi, ako aj po 20. 6. 1655, keď bol za prednostu vymenovaný barón Štefan Zichy. FALLENBÜCHL, *Allami (királyi és császári) tisztségviselőik*, s. 187, 261, 368.

¹⁰ Manželstvá Juraja Rakovického istotne stoja za pozornosť. Napriek tomu, že bol len potomkom trnavských mäsiarov a synom šľachtica-armalistu, jeho manželky pochádzali z vplyvných uhorských šľachtických rodov a istotne mu pomohli pri hľadaní kontaktov medzi elitou uhorskej nobility. Jeho prvá manželka Helena Aranyassyová bola vnučkou Jakuba Vizkelethyho, zástupcu palatínskeho miestodržiteľa, a praneterou Tomáša Vizkelethyho, prednostu Uhorskej komory. Vizkelethyovci patrili v prvej tretine 17. storočia k elite uhorskej šľachty. Jurajovou druhou manželkou bola Alžbeta Vizkelethyová, dcéra Jána Vizkelethyho, prefekta majetkov palatína Mikuláša Esterházyho, vďaka čomu získal prístup na dvor uhorského palatína. Za tretiu manželku si zobral Annu Partingerovú,

zhoda okolností. Vláda Ferdinanda II. sa po zlých skúsenostiach s personálnym obsadením Uhorskej komory počas povstania Gabriela Bethlena rozhodla v roku 1622 doplniť ju novými, výhradne katolíckymi a lojálnymi pracovníkmi. Oslovili aj oboch pracovníkov mestského notariátu Trnavy, ktorí za spomínaného povstania prejavili dostatok prohabsburskej lojality. Hlavnému notárovi Jakubovi Püspökymu ponúkli dôležitý post kráľovského korunného fiškála a podnotárovi Jurajovi Rakovickému post podtajomníka v Uhorskej komore. V čase jeho nástupu do úradu mala Uhorská komora toto personálne obsadenie:

Personálne obsadenie Uhorskej komory v roku 1622:¹¹

Prefekt Uhorskej komory: *barón Juraj Horváth z Veglie*

radcovia: *Gašpar Ordódy, František Loranth, Fridrich Hermann, Jakub Szentkereszthy, Menold Hillebrand*

tajomník komorskej kancelárie: *Jakub Szentkereszthy*

podtajomník komorskej kancelárie: *Juraj Rakovický (Rakoviczky)*

koncipienti komorskej kancelárie: *Juraj Entzenweiss, Štefan Nagovich*

notári komorskej kancelárie: *Ján Szeniczey, Juraj Torgkay, Michael Szikszay*

hlavný komorský pokladník: *Gašpar Partinger*

hlavný komorský účtovník: *Fridrich Hermann*

komorský podúčtovník: *Ján Dubniczay*

pomocný účtovník-koadjunkt: *Ján Kecskés*

notári účtovného úradu: *Matej Gancsházy, Marek Walticher, Ján Bakič (Bakith)*

komorský registrátor: *Imrich Zkolek*

komorskí poslovia: *Martin Kováč (Kowatsch), Ján Tátay, Andrej Viniczey, Andrej Zekel*

komorský vrátnik: *Blažej Fejérváry.*

Vyššie 35-ročné pôsobenie Juraja Rakovického v Uhorskej komore môžeme rozdeliť na dve obdobia. V prvom (1622 – 1640) sa zúčastňoval najmä na chode komorskej kancelárie, najprv prvý rok ako jej pracovník, neskôr stál na jej čele. V rokoch 1640 – 1657 sa už ako komorský radca a riaditeľ zúčastňoval priamo na riadení celej Uhorskej komory. Keďže nebol ekonómom, jeho činnosť sa sústreďovala najmä na riadenie diplomatickej a administratívnej činnosti úradu. Veľmi často ho komora poverovala úlohami mimo úradu. Pôsobil ako komorský a kráľovský komisár, sprostredkoval kontakt Uhorskej komory s panovníckym dvorom, krajinskými hodnosťami a inými úradmi kráľovskej správy. Z jeho činnosti treba ešte oceniť účasť na reforme Spišskej komory v Košiciach (1643),¹² pričom za pôsobenie v Uhorskej komore i mimo nej v komisár-

vnučku komorského radcu Valentína Erleitnera. Týmto sobášom vstúpil do príbuzenstva s elitnou časťou prešporského patriciátu a po nemecky hovoriacimi úradníkmi Uhorskej komory.

¹¹ Archontologický prehľad je zostavený podľa FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők* a autorových archívnych výskumov.

¹² EMBER, Győző. *Az újkori Magyar közigazgatás története*. Budapest : Magyar Nemzeti Múzeum, 1946, s. 176 – 178; Magyar Országos Levéltár, Magyar Kamara Levéltár (ďalej MOL, MKL) E 1, Protocollum consilii, czím 36 (1646-1647), folio 40.

ských funkciách ho často odmeňovali. V roku 1638 ho vrchnosť odmenila darom 3 000 zlatých, v roku 1646 penziou a darom v hodnote 5 000 zlatých. Po jeho smrti získali jeho vdova a dedičia odstupné.¹³

Kariéra Juraja Rakovického je však zaujímavá aj z iného hľadiska. Patril totiž k jednej z prvých generácií jezuitských odchovcov, ktorí v prvej polovici 17. storočia vstupovali do kráľovských služieb a aktívne sa zúčastňovali konfesijného zápasu v Uhorsku. Popri katolíckom duchovenstve, samotných jezuitských kazateľoch, misionároch a pedagógoch to boli najmä svetskí absolventi jezuitských škôl, ktorí vedeli využiť svoje vynikajúce vzdelanie a presadili sa do najvyšších krajinských postov. Viacerí z nich sa aktívne zapojili do vtedajších spoločensko-politických zápasov. Bez ich aktívnej spoluúčasti by istotne úspech rekatolizácie v Uhorsku nebol taký prekvapivo rýchly a dominujúci.¹⁴

Popri charakteristike osobnosti úradníka Juraja Rakovického treba ešte spomenúť, že určite nepatrí k „zralokom“ svojej doby. Počas svojej činnosti v komore sa majetkovo neobohatil, čo sa už o viacerých jeho kolegoch povedať nedá. Možností na to mal nepochybne veľa, veď komora spravovala nielen kráľovské majetky v Uhorsku, ale aj všetky konfiškáty a odúmrtie, ktoré pripadli korune. Tieto sa za spolurozhodovania vedenia komory dostávali cez kráľovské donácie do držby prohabsburských exponen-tov, medzi ktorými vieme nájsť aj mnohých komorských úradníkov. Viedenský dvor si však pripútal lojálnych riadiacich úradníkov komory aj inými odmenami. Keďže Uhorská komora sa postupne stala najvýznamnejším kráľovským úradom v krajine, s rozsiahlymi kompetenciami vo finančno-hospodárskej, ale aj politicko-spoločenskej správe krajiny, stúpala aj spoločenská prestíž jej riadiacich pracovníkov. Muži, ktorí stáli na jej čele, patrili ku krajinským hodnostárom, a teda reálne k magnátom. Preto panovník vymenoval do týchto funkcií (prednostu, správcu, riaditeľa) len barónov. Osoby, ktoré ešte neboli magnátmi, povýšil do barónskeho stavu krátko pred vymenovaním.¹⁵ Paradoxne, jedinou výnimkou bol práve Juraj Rakovický, a to napriek tomu, že takmer až tri roky reálne stál na čele Uhorskej komory. Zdá sa, že prekážkou jeho povýšenia do barónskeho stavu neboli jeho zásluhy, ale skôr postavenie vo vtedajšej uhorskej spoločnosti. Pochádzal z meštianskych pomerov a ani na konci kariéry ešte nebol veľmi majetný. Tým sa reálne nemohol stať barónom, lebo sa vyžadoval nielen starobylý šľachtický pôvod, ale aj držba šľachtického statku (panstva). Panovník však napriek tomu chcel Juraja Rakovického odmeniť za dlhoročné služby a zodpovedné

¹³ FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselőik*, s. 261; MOL, MKL, Benignae resolutiones, E 21, folio 22 (1638), folio 59 (1646).

¹⁴ V roku 1648 sa Juraj Rakovický aktívne zúčastnil uvádzania jezuitov do mesta Trenčína. KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*. Dobrá kniha : Cambridge, 1990, s. 116 – 117.

¹⁵ Barónmi sa stali Tomáš Vizkelethy v roku 1608 (správca komory od roku 1609), Gašpar Lippay v roku 1645 (prednosta komory od roku 1646), Michal Majthényi v roku 1654 (prednosta komory v roku 1655), Štefan Zichy v roku 1655 (prednosta komory od roku 1655), Juraj Horváth-Kissevich v roku 1686 (riaditeľ komory od roku 1687) či Melchior Gans v roku 1688 (riaditeľ komory od roku 1695). ILLÉSSY, János – PETTKÓ, Béla. *A Királyi könyvek. 1527-1867*. Budapest : MOL, 1895, s. 71, 91, 128, 133, 233, 240; FALLENBÜCHL, *Magyar orszög föméltségai*, s. 110.

riadenie úradu, a tak ho v roku 1655 aspoň vymenoval za riadneho kráľovského radcu (verus consiliarius hungaricus).¹⁶ Barónsky titul však nakoniec predsa len rodina získala. Dňa 19. apríla 1686 ho dostal Jurajov zať Juraj Horváth-Kissevich, manžel jeho dcéry Anny Františky Rakovickej, ktorý pôsobil tiež celý život v Uhorskej komore a podobne ako jeho svokor nakoniec dosiahol post komorského riaditeľa.¹⁷

Archontologicko-biografický profil komorského riaditeľa Juraja Rakovického:

Meno a priezvisko úradníka: *Juraj Rakovický*

Tituly, šľachtické predikáty: *nie sú doložené*

Varianty priezviska: *Hrachoviczky, Rahowiczky, Rakoviczky, Rakowitzky, Rakowetzky.*¹⁸

V úrade: *1653 – 1657, riaditeľ Uhorskej komory*

Dátum a miesto narodenia: *cca 1590, Trnava*¹⁹

Rodičia: *otec Juraj Hrachovický (Hrachoviczky alias Mészáros), trnavský richtár, matka Eva Moderdorfská (Moderdorfszky, Moderdorffy, Mogerdorfer)*²⁰

Rodový pôvod: *Predkovia rodu Rakovických (Hrachovických) patrili k popredným trnavským mešťanom slovenského pôvodu*²¹

Spoločenský pôvod: *šľachtic – nobilitovaný mešťan, uhorské šľachtictvo získal jeho*

¹⁶ MOL, MKL, E 21, Benignae resolutiones, folio 28 (1655); FALLENBÜCHL, Állami (királyi és császári) tisztségviselő, s. 375.

¹⁷ ILLÉSSY-PETTKÓ, *A Királyi könyvek*, s. 91; FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselő*, s. 137.

¹⁸ Pôvodné priezvisko rodu bolo Hrachovický. Tak ako sa rod postupne hungarizoval, menila sa aj podoba jeho mena do tvaru Rachovický, Rahovický, neskôr za nášho Juraja do tvaru Rakovický. Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Trnava (ďalej len MV SR, ŠA TN), MG-Trnava, Rationes camerae, roky 1616 – 1622; MG-Trnava, Missiles, rok 1624, Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Banská Bystrica, Magistrát mesta Banská Bystrica (ďalej MG-Banská Bystrica), šk. 24, fasc. 87, num. 13; Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Modra, Magistrát mesta Svätý Jur (ďalej MG-Svätý Jur), Spisy – základný rad, šk. 64, inv. č. 1 219, šk. 67, inv. č. 1 239; Archivum primatiale Esztergom (ďalej APE), Hodnoverné miesto Ostrihomskej kapituly (HMOK), Capsa 68, fasc. 11.

¹⁹ Presný dátum jeho narodenia nie je možné zistiť, pretože spred roka 1650 neexistujú v Trnave cirkevné matriky. Orientačný dátum narodenia vieme odvodiť z neskorších zmienok, v ktorých sa spomína vek Juraja Rakovického. Ministerstvo vnútra SR, Slovenský národný archív, Hodnoverné miesto bratislavskej kapituly (ďalej len MV SR, SNA, HMBK), Capsa 21, fasc. 2,5; Capsa 23, fasc. 14.

²⁰ Jeho otec Juraj Hrachovický († 1604) patrili ku katolíckym patricijom a výrazným osobnostiam Trnavy na prelome 16. a 17. storočia. Zastával posty senátora, mestského kapitána a richtára. Matka Eva Moderdorfská pochádzala zo starej trnavskej rodiny, jej otec František bol trnavským senátorom. MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Magistrátny protokol (1595 – 1607), záznam o voľbách do mestského senátu; MG-Trnava, Plenipotenciales, kr. 1.

²¹ Jeho predkovia boli másiarski majstri. Prvý genealogicky doložený predok rodu Rakovických bol istý Gregorius Lanus Tyrnaviensis († okolo 1542) žijúci v Trnave v prvej polovici 16. storočia. MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Daňový register, rok 1533, folio 2; rok 1543, folio 2; RÁBIK, Vladimír. *Mestská kniha príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2006, s. 148.

otec od panovníka Rudolfa II.²²

Národnosť: uhorský šľachtic s prevažne maďarským jazykovým prejavom. Jeho predkovia boli však trnavskí Slováci, ale rod sa postupne, najmä od druhej polovice 16. storočia, hungarizoval²³

Konfesia: katolík²⁴

Vzdelanie: cca 1600 katolícka mestská škola v Trnave, cca 1605 jezuitské gymnázium v Šali (?), 1607 jezuitská univerzita v Olomouci²⁵

Zamestnanie: kariérny úradník v mestských, neskôr kráľovských službách

Kariérny postup:

1616 – 1622: podnotár mesta Trnavy

1622 – 1623: podtajomník Uhorskej komory

1623 – 1640: tajomník Uhorskej komory

1629 – 1640: titulárny radca Uhorskej komory

1640 – 1646: radca Uhorskej komory

1643: komisár Uhor. komory v Spišskej komore

1646 – 1657: radca senior Uhorskej komory

1653 – 1655: administrátor Uhorskej komory

1653 – 1657: riaditeľ Uhorskej komory

1655 – 1657: riadny kráľovský radca.²⁶

Rodinný stav: Celkovo trikrát ženatý. 1. manželka Helena Aranyassy († okolo 1622), dcéra Pavla Aranyassyho z Gomby, prefekta prešporského hrad. panstva a Eufroziny Vizkelethyovej (svadba 1618), 2. manželka Alžbeta Vizkelethy († okolo 1627), dcéra Jána Vizkelethyho zo Zavaru, prefekta majetkov palatína M. Esterházyho, a Anny

²² Uhorský šľachtický stav získal jeho otec, trnavský senátor Juraj Hrachovický niekedy krátko pred rokom 1590. Armálne a nobilitačné privilégium rodu je predbežne nezvestné. MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Deputatoria, kr. 1.

²³ Meštiansky rod Hrachovických (Rakovických) bol slovenského pôvodu. Jeho príslušníci boli nominovaní na posty v mestskej správe Trnavy za slovenskú národnosť. V dôsledku príbuzenských zväzkov s príslušníkmi maďarského etnika, vtedy dominujúceho v Trnave, sa rod postupne stával dvojazyčným, neskôr v 17. storočí už len jazykovo maďarským. Generácia Juraja Rakovického a jeho detí už v rodinnom kruhu i na verejnosti komunikovala po maďarsky, o čom svedčí zachovaný archívny materiál. Aj v školských matrikách bol Juraj, ako aj jeho synovia označovaní za Maďarov. MV SR, SNA, HMBK, Capsa 24, fasc. 10, HMBK, prot. 44, s. 206 – 208; MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Missiles, Listy Juraja Rakovického mestu Trnave; Arcibiskupská knižnica Ostrihom (AKE), Batthyány Gyűjtemény, Cat IX. Literaria, Tit. I-f., Matrica gymnasii Posoniensis (1650 – 1725), roky 1650 – 1654.

²⁴ Rod sa vždy hlásil ku katolíckemu vierovyznaniu, nielen počas života Juraja Rakovického, ale aj predtým v 16. storočí.

²⁵ V matrike Olomouckej univerzity je v roku 1607 zapísaný ako Georgius Hrachowicky Tyrnaviensis Ungarus. SZÖGI, László. *Az olmüzi egyetemen tanult magyarországi, erdélyi és horvátországi születésű hallgatók 1576-1850*. In KOVÁCS, Péter – KALMÁR, János – MOLNÁR, László (ed.). *Unger Mátvás emlékkönyv*. Budapest, 1991, s. 200.

²⁶ FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők*, s. 261; MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Rationes camararum, roky 1616 – 1622; MG-Trnava, Dekréty Uhorskej komory, kr. 2; MOL, MKL, E 1, czím 38 (1652-1671) folio 4; MOL, MKL, Benignae resolutiones, folio 19 (1654), 28 (1655), 57 (1655).

Csúthyovej (svadba 1624), 3. manželka Anna Partinger († po 1662), dcéra Mateja Partingera, prešporského richtára a Žofie Ernleitnerovej (svadba 1628 v Prešporku).²⁷

Potomkovia: Genealogicky doložených je jeho 10 detí (6 synov, 4 dcéry). Z nich najvýznamnejší bol syn František Rakovický († 1655) z prvého manželstva a syn Martin Rakovický († 1664) z tretieho manželstva. Obaja dosiahli posty kontrolórov (*contrascriba*) prešporského tridsiatkového úradu.²⁸

Bydlisko: Jeho hlavnou rezidenciou v čase zastávania postu direktora bol vežovitý dom (zv. Burg) na Hlavnom námestí v Prešporku.²⁹

Majetkové pomery: jeden dom v centre mesta (podielnik) a jeden dom na predmestí Prešporka, vinice v Prešporku, jeden dom v Trnave (otcovský), jedna zemianska kúria s príslušenstvom v Gombe (dnes Hubice, Žitný ostrov), ktorá vlastne patrila jeho najstaršiemu synovi.³⁰

Literárna činnosť: Autor pomerne veľkého množstva dokumentov z činnosti mestského notariátu v Trnave (1616 – 1622) a Uhorskej komory (1622 – 1657), urbárov panstiev v správe komory, úradných listov uhorským mestám.

Dátum a miesto úmrtia: † medzi 22. augustom 1657 a 10. decembrom 1657, pravdepodobne v Prešporku.³¹

Miesto pochovania: pravdepodobne františkánsky kláštor v Prešporku.³²

Erb: V štíte na pažiti stojí doprava obrátený dvojchvostý korunovaný lev, držiaci pred sebou rozkvitnutý kvet. V ľavom hornom rohu štítu je žiariace slnko. Nad štítom je turnajská prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot tvorí medzi dvoma palmovými ratolesťami vyrastajúce pštrosie pero. Farby sú predbežne neznáme. Po získaní postu kráľovského radcu (1655) si Juraj Rakovický rozšíril klenot erbu o tri hviezdičky vznášajúce sa nad ratolesťami a pštrosím perom.³³

²⁷ MV SR, SNA, Archív bratislavskej kapituly, III. časť, korešpondencia, šk. 15, fasc. 56; APE, HMOK, protokol č. 12, s. 563.

²⁸ Obaja synovia František a Martin zomreli v relatívne mladom veku, takže ich možná kariéra v kráľovských službách bola predčasne prerušená. Ako zaujímavosť treba spomenúť, že Martin Rakovický bol pravdepodobne zavraždený na rozkaz grófa Gabriela Palocsaya, milenca jeho manželky. Šľachtický rod Rakovických vymrel Jurajovým najmladším synom Michalom niekedy okolo roku 1665. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők*, s. 261; ŠÁTEK, Jozef. Janka Čechotovská (1646 – 1675). Osud jednej exulantskej rodiny. In *Slavín, Historická ročenka*, 3, 1969, s. 44 – 53.

²⁹ Podiel na dome vyženil v treťom manželstve. FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, s. 155, 156.

³⁰ APE, HMOK, protokol č. 12, s. 563; MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Daňové súpisy; Archív mesta Bratislavy, MG-Bratislava, Spisy, šk. 92, fasc. E.

³¹ Matriky úmrtí Bratislavy sa z tohto obdobia nezachovali. MOL, MKL, Benignae resolutiones, E 21, folio 31-33 (1657).

³² Priamu zmienku o mieste jeho pochovania nemáme. Jurajova dcéra Anna Františka a zať Juraj Horváth-Kissevich však boli pochovaní v prešporskom františkánskom kláštore. Vieme, že Juraj Horváth-Kissevich bol dlhé roky právnym zástupcom (syndicus) tohto kláštora a v kláštornom kostole mal hrobku. Keďže bol v Prešporku cudzincom, nie je vylúčené, že išlo o pôvodnú hrobku Rakovickovcov. RAKOVSKÝ, István. Pozsony egyháza I. A szentferencziek temploma. In *Magyar Sion*, 3, 1865, s. 212; MIKÓ, Árpád – PÁLFFY, Géza. A Pozsony ferences templom késő reneszánsz és kora barokk séremlékei. In *Művészettörténeti értesítő*, 54, 2005, 3 – 4, s. 337 – 338.

³³ Erb máme doložený na Jurajových osobných a úradných pečatiach.

Sfragistické pamiatky: *Viaceré pečate z rokov 1618 – 1657, otláčené celkovo 10 rôznymi úradnými a súkromnými typárkami.*³⁴

Doplňujúce informácie: *Zať Juraja Rakovického, barón Juraj Horváth-Kissevich († pred 1692) zakončil svoju kariéru v Uhorskej komore postami riaditeľa (direktora) a kráľovského radcu, teda rovnakými funkciami, ako dosiahol jeho svokor.*³⁵

JURAJ RAKOVICKÝ
DER PRÄSIDENT DER UNGARISCHEN KAMMER

Frederik Federmayer

Zu den aktuellen Trends der modernen Archontologie gehört die Erstellung von strukturierten Lebensläufen und Karrierelaufbahnen der einzelnen bedeutenden Beamten. Die sogenannten archontologisch-biographischen Profile bieten übersichtliche Antworten auf verschiedene komplexe Fragen zu den einzelnen Personen. Im vorliegenden Aufsatz stellt der Autor einen langjährigen Beamten der Ungarischen Kammer aus dem 17. Jahrhundert vor, deren Biographie noch nicht eingehend untersucht wurde. Die auf derart untersuchte Person - Georg Rakowitzky (1590-1657) war ein gebürtiger Tyrnauer und Sohn des Tyrnauer Stadtrichters, der eine beachtenswerte Karriere erreichte. Nach dem Studium im Olmützer Jesuitenkolleg wirkte er als Vizenotar in Tyrnau (1616-1622). Seit 1622 wurde er Angestellter der Ungarischen Kammer und vertrat schrittweise die Positionen des Vizesekretärs, Sekretärs, Kammerkommissars, Rats, Rat-seniors und zuletzt Direktors (1653-1657). Den Höhepunkt seiner Karriere erreichte er im Jahre 1655, als der Kaiser und König Ferdinand III. ihn zum wirklichen königlichen Rat ernannte. Eine solche Karriere war im 17. Jahrhundert für eine Person mit bürgerlichen Wurzeln eher selten. Der Aufsatz beinhaltet auch weitere Informationen zur Person, Leben und Karriere dieses Kammerbeamten – z.B. über seine Herkunft, ethnische und konfessionelle Zugehörigkeit, Wohnort, Besitzverhältnisse, Familie, Nachkommen, oder auch über seine Siegel und Familienwappen.

Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD., Katedra archívnictva a pomocných vied historických, Filozofická fakulta UK, Gondova 2, 814 99 Bratislava

³⁴ Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Skalica, MG-Skalica, Missiles, rok 1619; MV SR, ŠA TN, MG-Trnava, Missiles, roky 1622 – 1655, Dekréty Uhorskej komory, kr. 2; MV SR, SNA, Archív bratislavskej kapituly, korešpondencia, šk. 16, fasc. 60.

³⁵ ALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári) tisztségviselők*, s. 137; MIKÓ, Arpád – PÁLFFY, Géza, *A Pozsony ferences templom*, s. 337 – 338.